

М. М. ЯШАРОВА

Марія Миколаївна Яшарова, кандидат юридичних наук, доцент Київського університету права НАН України

МІСЦЕ ПРАВА ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ В ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ ТА ВПЛИВ ПРАВОВИХ СИСТЕМ СВІТУ НА ЇЇ РОЗВИТОК

Сьогодні однією з характерних рис правової системи України є постійне зростання кількості міжнародних договорів і конвенційних угод, що займають значну питому вагу серед джерел національного права. Під впливом світових процесів змінюється і система права сучасної України. Виникли нові галузі права – податкове, банківське, бюджетне, а також галузі законодавства – митне, антимонопольне тощо. Триває активний процес нагромадження однорідного нормативного матеріалу, що приводить до формування нових правових інститутів (більшість із них носять міжгалузевий характер), підгалузей і галузей права та законодавства.

Очевидно, одним із таких правових утворень, що має стійку тенденцію до розвитку, є масив правових норм, які регулюють суспільні відносини у сфері інтелектуальної власності, що є проявом загальних тенденцій розвитку суспільства, політико-правових інститутів держави, правової системи в цілому.

Проблеми у сфері інтелектуальної власності привертають увагу фахівців різних галузей знань – філософів, економістів, фінансистів, представників точних наук, юристів. Сьогодні від рівня розвитку правового регулювання в даній сфері залежить ступінь захищеності письменників і композиторів, продюсерів і виконавців, організацій мовлення і виробників фонограм, винахідників і вчених, власників прав на промислові зразки і торговельні марки та інші комерційні позначення, громадян як споживачів продукції, що містить і (або) вироблена із застосуванням об'єктів права інтелектуальної власності, і держави в цілому.

Правова охорона та захист прав і законних інтересів суб'єктів права інтелектуальної власності залежить не тільки від якості нормативної бази, а й від професіоналізму адвокатів, суддів, патентних повірених, державних службовців відповідних органів державного управління у сфері інтелектуальної власності, експертів і оцінювачів вартості прав інтелектуальної власності.

Аналіз будь-якого правового інституту починається з визначення його місця в системі права. Щодо права інтелектуальної власності – це завдання, як і раніше, не з легких. Ми звикли, що сукупність правових норм співвідноситься або з галуззю чи підгалуззю права або законодавства. Що стосується права інтелектуальної власності, то на сьогодні питання про його місце в системі права України однозначно не вирішено, однак формуються окремі тенденції в розвитку нормативного матеріалу з питань інтелектуальної власності, що дає змогу зробити певні, хоча й небезпечні висновки. Суспільні відносини у сфері інтелектуальної власності регулювалися галуззю цивільного права, і основним нормативним актом, що регулював права авторів та винахідників, був Цивільний кодекс України¹.

Зміна соціально-політичної й економічної ситуації в країні обумовила необхідність розробки і прийняття комплексу законів з питань інтелектуальної власності. Паралельно з цим йшла робота над проектом нового Цивільного кодексу України. При розробленні структури останнього постало питання про співвідношення норм Цивільного кодексу і спеціального законодавства у сфері інтелектуальної власності. Як показала практика законотворчості, це питання виявилось складним, насамперед у зв'язку з нагальною потребою осмислення реальних змін, які відбулися в суспільних відносинах, що зумовило необхідність відмовитися від сформованих стереотипів мислення щодо ролі цивільного права в регулюванні суспільних відносин у сфері інтелектуальної власності. Переважна більшість цивілістів-розробників тяжіла до прагнення охопити нормами Цивільного кодексу максимально велику частину питань. Як результат цього був підготовлений проект Книги четвертої Цивільного кодексу України «Право інтелектуальної власності», що фактично «поглинув» норми Закону України «Про авторське право і суміжні права», а також в узагальненому вигляді містив у собі всі основні норми з питань регулювання відносин стосовно правової охорони інших результатів інтелектуальної, творчої діяльності людини і комерційних позначень. Цей проект був опублікований у журналі «Право України», став предметом обговорення і початком серйозних дискусій, у тому числі й на міжнародному рівні. Представництво європейської комісії в Україні, ВОІВ, Державний департамент інтелектуальної власності, що діє в складі Міністерства освіти і науки України і є урядовим органом державного управління, правовий статус якого визначається Положенням про Державний департамент інтелектуальної власності, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 20 червня 2000 р. № 997 (далі – Держдепартамент), були одностайні в думці не підмінювати спеціальне законодавство у сфері інтелектуальної власності Цивільним кодексом².

Вважається, що це було зумовлено декількома причинами. По-перше, предмет цивільного права не дозволяє охопити весь комплекс відносин, що вимагають свого регулювання і фактично врегульовані (крім цивільних існують організаційні та процесуальні, господарсько-правові, кримінально-правові, адміністративно-правові відносини тощо).

По-друге, кодифікація як найскладніша форма систематизації законодавства припускає наявність стабільного та однорідного нормативно-правового масиву, чого не можна сказати про законодавство у сфері інтелектуальної власності, яке постійно змінюється (з'являються нові об'єкти права інтелектуальної власності, здійснюються процеси гармонізації норм міжнародного права з нормами національного законодавства тощо).

По-третє, природа відносин у сфері інтелектуальної власності не збігається з природою права власності, тому підходи до регулювання речових прав не можуть бути в даному випадку застосовані. Крім цього, введення об'єктів права інтелектуальної власності в процес комерційного обороту привів до зміни суб'єктів права інтелектуальної власності та основ переходу правомочностей від одних суб'єктів до інших.

Верховна Рада України взяла до уваги доводи Кабінету Міністрів України, ВОІВ, зобов'язання України перед Європейським Союзом (далі – ЄС) за Договором про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС, умови приєднання України до Світової організації торгівлі, однією з основних угод якої є Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (далі – Угода ТРІПС)³. Це призвело до того, що Тимчасова спеціальна комісія Верховної Ради України з доробки проекту Цивільного кодексу України і Господарського кодексу України розглянула пропозиції виконавчої влади про внесення змін до Книги четвертої проекту Цивільного кодексу України. Ці пропозиції будувалися на інших концептуальних засадах, ніж попередня редакція, у зв'язку з чим текст Книги четвертої на момент її прийняття Верховною Радою України 29 листопада 2001 р. істотно відрізнявся від попереднього тексту проекту Цивільного кодексу, що був опублікований. Які це концептуальні положення? По-перше, збереження спеціального законодавства у сфері інтелектуальної власності з його рухливим нормативним масивом⁴.

По-друге, кодифікації слід піддати тільки усталені норми, перевірені практикою і відносно безперечні. По-третє, зміст норм Книги четвертої Цивільного кодексу України максимально повернути у бік людини, тобто максимально врахувати інтереси творця, незалежно від того, фізична це чи юридична особа. По-четверте, відшукати правові положення, які можна однаковою мірою застосувати до об'єктів авторського права і суміжних прав, а також до інших результатів інтелектуальної діяльності та комерційних позначень. По-п'яте, щодо окремих об'єктів права інтелектуальної власності в кодексі відбити тільки ті нормативні положення, що стосуються предмета регулювання цивільним правом. Таким чином, межі цивільного правового регулювання сьогодні чітко окреслені законодавством, що відповідає міжнародно-правовій практиці і сучасній науковій доктрині. За межами регулювання Цивільним кодексом України залишилися адміністративні процедури, питання адміністративної й кримінальної відповідальності за вчинені правопорушення у сфері інтелектуальної власності, захист прав інтелектуальної власності в адміністративному порядку, а також у порядку цивільного процесуального і кримінально-процесуального права. Сьогодні правова охорона інтелектуальної власності регулюється спеціальними законами, що являють собою комплексні правові акти⁵.

Адже, характеризуючи в цілому нове законодавство цих країн, слід зазначити, що названі фактори, що впливають на його розвиток, в основному розпадаються на дві протилежні групи: 1) участь в силу історичних та соціально-економічних причин в міжнародному капіталістичному розподілі праці, коли залежне становище в ньому країн зумовлює і необхідність використання правових норм для задоволення інтересів промислово розвиненого партнера і 2) протилежна спрямованість у політиці молодих держав, яка проявляється в прагненні правовими засобами захистити свою економіку від переважного впливу іноземних держав і тим самим сприяє її національному розвитку.

¹ Нагаєва З. С. Зарубежный опыт обеспечения прав интеллектуальной собственности / З. С. Нагаєва // Культура народов Причерноморья. – 2005. – № 69. – С. 126–131.

² Правове забезпечення сфери інтелектуальної власності в Україні в контексті європейської інтеграції: концептуальні засади : моногр. / В. С. Дроб'язко, А. В. Міндрул, О. О. Тверезенко та ін. ; за наук. ред. О. П. Орлюк. – К. : НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, ТОВ «Лазурит – Поліграф», 2010. – 464 с.

³ Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами [Режим доступу] http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/998_012

⁴ Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності [Режим доступу] http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/981_018

⁵ Законодавство України у сфері інтелектуальної власності (Верховна Рада України, Комітет з питань науки і освіти) / Упор. Г. О. Андрощук, М. М. Шевченко, Б. Г. Чижевський, С. В. Семенюк. – К.: Парламентське видавництво, 2013. – 704 с.

Резюме

Яшарова М. М. Місце права промислової власності в правовій системі України та вплив правових систем світу на її розвиток.

У статті зазначаються характерні риси права промислової власності в правовій системі сучасної України та вплив правових систем світу на її розвиток під впливом цих світових процесів.

Ключові слова: інтелектуальна власність, патент, промислова власність, міжнародне законодавство.

Резюме

Яшарова М. Н. Место права промышленной собственности в правовой системе и влияние правовых систем мира на ее развитие.

В статье рассматриваются характерные черты права промышленной собственности в правовой системе современной Украины и влияние правовых систем мира на ее развитие под влиянием этих мировых процессов.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, патент, промышленная собственность, международное законодательство.

Summary

Yashurova M. Place of industrial property law in the legal system and the impact of legal systems of the world in the development of the.

In article identifies the characteristic features of industrial property rights in the legal system of Ukraine and the impact of legal systems of the world in its development under the influence of these global processes.

Key words: intellectual property, patent, industrial property, international law.

УДК 347.77

О. О. БОНДАРЕНКО

Ольга Олегівна Бондаренко, здобувач Київського університету права НАН України

ЗНАЧЕННЯ СУТТЄВИХ ОЗНАК ПРИ ВСТАНОВЛЕННІ ОБСЯГУ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРОМИСЛОВОГО ЗРАЗКА

Тривалий час суспільні відносини у світі розвиваються під впливом інтеграційних процесів. Ці процеси охопили вже всі регіони земної кулі. Економічне відродження України, орієнтація на розвиток ринкових відносин, прагнення увійти повноправним членом до світового співтовариства потребує чіткого визначення перспектив розвитку та вдосконалення суспільних відносин у сфері створення й використання продуктів творчості та інтелекту людини. Правова охорона інтелектуальної власності вимагає запровадження нових організаційно правових заходів, вдосконалення відповідного законодавства, аналізу практики його застосування¹.

У зв'язку з формуванням спільного економічного простору між Україною та Європейським Союзом необхідним є удосконалення правової охорони й захисту права об'єктів інтелектуальної власності для забезпечення належного рівня їх виконання. Україні необхідно удосконалити механізми охорони прав на промислові зразки з метою забезпечення такого ж рівня охорони, як і за законодавством ЄС.

Дослідженням поставленого питання займалися такі провідні вчені України, як Ю. Бошицький, М. Ортинська, О. Чомахашвілі та ін.

Згідно з чинним законодавством, а саме ч. 6 ст. 5 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки», обсяг правової охорони, що надається, визначається сукупністю суттєвих ознак (представлених на зображенні виробу, який внесено до Державного реєстру патентів України на промислові зразки) і засвідчується патентом з наведеною у ньому копією внесеного до Реєстру зображення виробу.

Відповідно до правил складання та подання заявки, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 18 лютого 2002 р. № 110, Розділ «Суть і суттєві ознаки промислового зразка» має містити опис усіх суттєвих ознак, які формують зоровий образ заявленого виробу. Суть промислового зразка характеризується сукупністю відображених на зображеннях його суттєвих ознак, які визначають зовнішній вигляд виробу з його естетичними та/або ергономічними особливостями².

Насамперед необхідно зрозуміти, що означає поняття «суттєві ознаки». У цьому зв'язку можливі такі уточнення смислового змісту поняття «суттєва ознака» та інших зв'язаних з ним понять:

– зразок є двоєдиним об'єктом, і його юридична охорона патентом забезпечується відповідно в двох рівнях: зображення (суб'єктивний аспект) охороняє зразок від копіювання і характеризується всією сукупністю суттєвих ознак, відображених на репродукціях зразка. Перелік суттєвих ознак промислового зразка характеризує знання про те, як «складено» зразок (об'єктивний аспект) і охороняє зразок від імітації. Перелік, таким чином, є частиною сукупності;

– суттєві ознаки є словесною характеристикою зразка, а естетичні особливості виробу, в якому зразок втілений – його візуальною характеристикою;

– кожна суттєва ознака в переліку відображена на репродукції у вигляді певної естетичної особливості та ідентифікує його;

– репродукція зразка визначає обсяг його правової охорони у разі копіювання, а перелік, виступаючи словесною характеристикою зразка, конкретизує обсяг його патентної охорони при спробах його імітації;

– сутність зразка, втіленого в конкретному виробі, візуально спостерігається у виді естетичних особливостей зовнішнього вигляду виробу, в якому він використаний, а перелік суттєвих ознак вказує на ці особливості³.